

EFLATUN CEM GÜNEY'İN ERZURUMLU EMRAH İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

Eflatun Cem Güney's Studies on Erzurumlu Emrah

Dilaver DÜZGÜN*

ÖZ

Eflatun Cem Güney'in 1928 yılında yayımladığı Erzurumlu Emrah'la ilgili eser, bu konudaki ilk kapsamlı çalışmadır. Eserin 1950 yılında gerçekleşen ikinci baskısı ise Eflatun Cem ile oğlu Çetin Eflatun birlikte hazırlamışlardır. Bundan sonra eser altı kez daha basılmıştır. Bu baskılarda eserin içeriğinde değil, dilinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda Eflatun Cem'in bu alandaki önemli bir boşluğu doldurduğu anlaşılır. Ancak halk biliminin bir disiplin haline gelmeden önceki zamanların ürünü olan bu çalışma, bazı yöntem sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Şairin sadece hece vezniyle ortaya koyduğu şiirlerine yer verilmesi ve Emrah mahlashı şiirlerin büyük bir kısmının iyi bir elemenden geçirilmeksizin esere alınması sonraki yıllarda araştırma yapanların eğilimleri ve kabulleri üzerinde etkili olmuştur.

Anahtar kelimeler: Eflatun Cem Güney, Erzurumlu Emrah, aşıklık geleneği, halk bilimi araştırma yöntemleri.

ABSTRACT

The work about Erzurumlu Emrah published by Eflatun Cem Güney in 1928 is the first detailed study. The second edition of the work was prepared by Eflatun Cem and his son Çetin Eflatun together. Then the work has had six editions. The changes in these editions were not related to the context of the work but the language of the work. As far as the conditions of the period are concerned, the work of Eflatun Cem is a great contribution to the field. As this study was the product of the period before the establishment of folklore, it has some methodological problems. That the work includes only the syllabic meters poems of the poet and that most of the poems written by Erzurumlu Emrah were included in the work without a proper elimination have been influential on later researchers' trends and approvals.

Key words: Eflatun Cem Güney, Erzurumlu Emrah, tradition of devotion/amorosity (aşıklık), folklore research methods.

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Giriş

Halk bilimi araştırmalarının üniversitelerde bir disiplin halinde yer almasından önce bu alandaki çalışmaların farklı uzmanlık alanlarına mensup kişiler tarafından gerçekleştirildiği görülür. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Mehmet Halit Bayrı, M. Şakir Ülkütaşır bunlardan birkaçıdır. Özellikle Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden yıllarda halka yönelme politikalarının etkisi ve amatör ruhun heyecanlarıyla ortaya çıkan bu araştırmalar, doğal olarak birtakım yöntem sorunlarını beraberinde getirmiştir. Kaybolmakta olan değerlerin ve halk kültürü ürünlerinin vakit kaybetmeden derlenmesi ve neşredilmesi kaygısının öne çıktığı bu çalışmalar, elbette minnetle anılmalı, ama eksiklikleri bilimsel yöntemlerle giderilmelidir.

Bu araştırmanın amacı, Erzurumlu Emrah'la ilgili ilk kapsamlı çalışmayı ve şaire ait hece vezniyle söylenmiş şiirlerin yer aldığı kitap neşrini gerçekleştiren Eflatun Cem Güney'in konuyla ilgili yayınlarını karşılaştırmalı olarak ele almak, halk bilimi araştırmalarının yöntem sorunlarını tartışmak, ilk dönem araştırmalarından günümüze aktarılan problemlere dikkat çekmektir.

1. Eflatun Cem'in kitap çalışmasından (1928) Önce Erzurumlu Emrah'tan Bahseden veya Onun Şiirlerine Yer Veren Çalışmalar

Erzurumlu Emrah'ın şiirlerinin yer aldığı en eski kaynak eserler, çeşitli mecmua ve cönklerdir. Şairin şiirleri, ilk kez Divan-ı Emrah adıyla Mehmet Abdülaziz Erzurumi tarafından 1332/1916 yılında yayımlanmıştır. Bu eserde şairin aruz vezniyle yazdığı şiirler yer almaktadır. Bunlardan başka Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri (1917) adlı eserinde Emrah hakkında kısa bilgiler vererek bir şiirini aktarmıştır. Esad İleri, Halk Şairleri (1339/1923) adlı eserinde onun bir şiirine, Çankırılı Talat ise Halk Şiirlerinin Şekil ve Nevi (1926) adlı eserinde birkaç şiirine yer vermiştir. O dönemde konuyu gündemine alan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ise Erzurum Şairleri (1927) adlı eserinde şairin hayatı, edebi kişiliği ve şiirlerinden örneklere yer vermiş, Seçme Halk Şiirleri (1927) adlı küçük bir broşürde bir koşmasını almış, Ahmet Halil imzasıyla Halk Bilgisi Mecmuasında yayımlanan bir yazısında (1928) Emrah'ın mezarı hakkında yeni bir gelişmeyi aktarmıştır.

II. Eflatun Cem'in Erzurumlu Emrah'la İlgili Yayınları

A. Kitaplar

Eflatun Cem'in konuyla ilgili kitap hacmindeki ilk çalışması, Erzurumlu Emrah, Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri adını taşır. Eflatun Cem imzasının altında "Sivas Erkek Lisesi Edebiyat Muallimi" kaydı vardır. Sivas Vilayet Matbaasında 1928 yılında basılan eserin kapağında ayrıca "Türkiyat Enstitüsü tarafından tedkik ve takdir olunmuştur" notu mevcuttur.

210 sayfadan oluşan eser "Birkaç Söz" ile başlar. Yazar, burada halk şairlerinin uzun yıllar ihmal edildiğine değinerek şairin "gayrı matbu hece şiirlerini bin emekle topladım, bir milli divan yapmak istedim" der ve kaynaklarının "mahalli tedkikler, eski cönkler ve ihtiyar âşıklardan alınan notlar" olduğunu belirtir. "Hayatı" ve "Şahsiyeti" bölümlerinden sonra "Eserleri" başlığı altında Emrah'ın 169 şiiri verilmiştir.

Fuat Köprülü, 1929 yılında yayımladığı XIX uncu Asır Sazşairlerinden Erzurumlu Emrah adlı çalışmasında Eflatun Cem'in eserine değinerek onun Emrah'ın hayatı ve eserleri hakkında önemli bilgiler ihtiva eden ilk monografiyi ortaya koyduğunu belirtir. Özellikle şairin Niksar'daki mezarı ve ölüm tarihi hakkında ortaya konulan yeni bilgilerin önemini vurgulayarak takdir hislerini ifade eder. Köprülü'nün bu eserle ilgili diğer tespitleri şöyledir:

* Emrah'ın şiirleri burada bulunanlardan ibaret değildir.

* Eflatun Cem'in eserinde yer alan şiirlerin bir kısmı Emrah'a ait değildir.

* 1332'de yayımlanan Divan-ı Emrah'taki şiirlerde yer yer şairin hayatı hakkında bilgilerin bulunmasına rağmen Eflatun Cem bunlardan yararlanmamıştır.

* "Emrah'ın yetiştiği ictimai muhiti ve onun edebi şahsiyetini tahlil hususunda da kâfi derecede çalışılmamış, umumi ve indi mütalaalarla iktifa edilmiştir."

* "Âşık edebiyatı –halk edebiyatının unsurlarını ihtiva etmekle ve esasında halk zevkine doğru temayülün bir ifadesi olmakla beraber– Eflatun Cem Bey'in

zannettiği gibi ‘Türk ruhunun zevkini, orijinalitesini muhafaza eden ve halkın içinde yaşayan’ bir halk edebiyatı değildir.”¹

1944 yılında eserin ikinci baskısı Eflatun Cem ile oğlu Çetin Eflatun tarafından hazırlanır. Bu baskının önsözünün altında Çetin Eflatun Güney imzası vardır. Burada Çetin Eflatun, ikinci baskının hazırlanma serüvenini şöyle özetler: “Babam halk masallarıyla halk hikâyelerini işlemeye başlayınca, halk şairleriyle, halk şiirlerine ait derleme, tarama işleri benim üstüme kaldı. Ben de tadına doyulmaz bir araştırma zevkiyle, yazma basma eserleri tarayarak Emrah’ın daha altmışa yakın koşmasını buldum. Bu son bulduklarımızı, daha önce derlediklerimize katarak –ve yine aruz şiirlerinden tek bir tanesini karıştırmayarak– kitabımızı yeni harflerle yeniden neşretmeyi düşündük. İşte bu eser, baba ile oğlun böyle bir kalem ortaklığından meydana geldi.”²

Oğul Çetin Eflatun’un vefatı üzerine eserin bu baskısı ancak 1950’de gerçekleşir. Bu baskıda 208 şiir mevcuttur. Son şiirin numarasının 210 olarak kaydedilmesi bir hata sonucudur. 16 no.lu şiirin 4, 5 ve 6. haneleri başka bir şiir gibi numaralandırılmış, 165’ten 167’ye atlanmıştır. 102 ve 116 no.lu “sarabilmezsin” redifli şiirler, küçük farklara sahip birbirinin çeşitlenmesi olan şiirlerdir. Bu şiir 1928’de sadece 92 numarada kayıtlıdır. Yine bu baskıdaki,

Şu karşıkı karlı dağlar
Pare pare duman şimdi

Sevişmesi bir hoş amma
Ayrılması yaman şimdi

dörtlüğü ile başlayan 45 ve 63 numaralı şiirler birbirinin çeşitlenmesidir.

1928 baskısındaki

Hakikatte zaman mekân yok iken
Zamansız mekânsız zamanda idim
Alemde Adem’den nişan yok iken
Cibal-i Adem’de bir kânda idim

¹ Köprülüzade Mehmet Fuad, XIX uncu Asır Sazşairlerinden Erzurumlu Emrah, İstanbul 1929, s. 5-7

² Eflatun Cem Güney-Çetin Eflatun Güney, Erzurumlu Emrah/Hayatı ve Şiirleri, İstanbul 1950, s. 7-8

dörtlüğüyle başlayan 108 numaralı şiir, 1950 baskısında iki ayrı şiir olarak verilmiştir. Şiirin ilk 5 hanesi bir şiir (71. şiir), ondan sonraki haneler (72. şiir), ayrı bir şiir kabul edilmiştir.³

Böylece bu baskıdaki şiir sayısı 205 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani 1928 baskısında bulunmayan 36 şiir, 1950 baskısına ilave edilmiştir.

Bundan sonra 1953, 1955, 1958, 1960, 1968 ve 1975 yıllarında eserin yeni baskıları gerçekleştirilmiştir.⁴ Bu baskılarda içerik bakımından değişikliğe gidilmemiş, yanlışlık sonucu şiir numaralarında bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. 1975 baskısının önceki yeni harfli baskılardan farkı ise baş taraftaki önsöz, hayatı ve şahsiyeti bölümlerinin dilinde sadeleştirmeye gidilmesidir. Burada bazı kelimelerin önüne yeni karşılıkları konulmuştur: "hamle (atılım)" gibi. Bazı kelimeler ise yeni karşılıkları ile değiştirilmiştir: "şahsiyeti" yerine "kişiliği", "tabiat" yerine "doğa" kelimelerinin kullanılması gibi.

B. Yazılar

Eflatun Cem Güney, 1949 yılının Nisan ayında Şadırvan dergisinde Emrah'la ilgili iki yazı yayımlamıştır. Bunlardan ilki "Erzurumlu Emrah Trabzon'da Güleser'e Gönül Vermişti", başlığını taşır. Yazı şu cümlelerle başlar: "Erzurumlu Emrah, Türk zevkini dile, tele getiren büyük bir halk şairi... Yakın zamanlara kadar hayatı, şahsiyeti karanlıktı; ona, her yerde bir beşik, her yerde bir mezar gösteriliyordu; daha çok eski vadideki yavan ve yamalı eserleriyle anılıyor, bir bestenin kanadına takılarak yaşayan birkaç türkü ve koşmasından başka deyişleri de ortada görünmüyordu."⁵

Yazar bu girişten sonra "bir araştırma zevkiyle onun doğduğu, yaşadığı yerleri, Niksar'daki mezarını, kitabesini" kendisinin bulduğunu, 1928 yılında 169 şiiri ihtiva eden bir kitap yayımladığını, daha kapsamlı ikinci baskının yakında gerçekleşeceğini bildirerek Emrah'ın Trabzon'da karşılaştığı Güleser adlı çirkin bir kıza âşık olduğunu, ancak onunla evlenemediğini hikâyeye üslubuyla anlatır.

³ Eflatun Cem'in bütün baskılarda 26 hane olarak verdiği bu şiir, Eyüp Akman'ın çalışmasında 30 hane halinde yer almaktadır.

⁴ 1953 ve 1955 baskıları tarafımızca görülemedi (D.D.)

⁵ Eflatun Cem Güney, "Erzurumlu Emrah Trabzon'da Güleser'e Gönül Vermişti". *Şadırvan*, cilt: 1, sayı: 3, 15 Nisan 1949, s. 2

Şadırvan'daki diğer yazı ise "Erzurumlu Emrah'la Sivaslı Mahi" başlığı altında verilmiştir. Dergi içinde imzasız olan bu yazının Eflatun Cem'e ait olduğu, kapaktaki bilgilerden anlaşılmaktadır. Bu da Emrah'ın Sivas'ta karşılaştığı Mahi adlı kadına duyduğu alakayı ve evliliğini kısaca anlatan kısa bir hikâyedir.

III. Eflatun Cem'in Kitap Çalışmasından (1928) Sonra Erzurumlu Emrah Hakkında Yapılan Çalışmalar

Eflatun Cem'in çalışmasından bir yıl sonra Fuat Köprülü, ilmi bir eser yayımlar. 1942'de Vehbi Cem Aşkun'un, 1943'te Murat Uraz yayımladığı eserler, yöntem, üslup ve içerik bakımından Eflatun Cem'in çizgisindedir. R.K.B. imzasıyla 1944'te, S.M.Y. imzasıyla 1947'de yayımlanan Erzurumlu Emrah Divanı adlı eserler ise 1332 tarihli Divan-ı Emrah'tan seçme şiirleri içermektedir. Necati Turgut Göksel (1966)'in konuyla ilgili çalışmasından 10 yıl sonra Cahit Öztelli'nin ortaya koyduğu eser, öncekilere ve özellikle Eflatun Cem'in eserlerine bir reddiye niteliğindedir. Aynı yıl içinde (1976) Orhan Ural'ın hikâye üslubuyla kaleme aldığı eserinden uzun yıllar sonra Ali Berat Alptekin, Erzurumlu Emrah Bibliyografyası'nı yayımlayarak alanda çalışanların önüne büyük bir imkân sunmuştur (1986). Bundan sonra kitap hacminde yayımlanan üç çalışma ise akademisyenler tarafından ilmi usullerle gerçekleştirilmiştir: Sırasıyla Metin Karadağ (1992), Ali Berat Alptekin (2004) ve Eyüp Akman (2010).

Sonuç ve Değerlendirme

1. Erzurumlu Emrah ile ilgili ilk monografik çalışma, Eflatun Cem Güney'e aittir. Bu yönüyle takdire şayandır. Halk hayatıyla, halk kültürü ürünleriyle ilgili araştırmaların eksikliğinin hissedildiği bir dönemde bu çalışma önemli bir boşluğu doldurmuştur.

2. Eflatun Cem Güney, Cumhuriyetin ilk yıllarında halka yönelme anlayışı doğrultusunda Erzurumlu Emrah ile ilgili çalışmalara başlamış; bu anlayış çizgisinde Emrah'ın sadece hece vezniyle söylediği şiirlerini eserine almıştır. Daha önceki asırlarda görülen halk kültürünü yok sayma veya görmezlikten gelme eğiliminin yerini bu kez onun klasik edebiyat cephesini dikkate almama, öne çıkarmama eğilimi almıştır.

3. Eflatun Cem, bulabildiği Emrah mahlaslı bütün şiirleri eserine almıştır. 1928 yılının şartları göz önünde bulundurulduğunda Emrah adlı başka şairin/şairlerin olabileceğinin düşünülmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle esere alınan

şiiirler herhangi bir seçmeye tabi tutulmamıştır. Genç ve tecrübesiz Çetin Eflatun'un 1944 yılında yayına hazırladığı ikinci baskının şiiirlerinin seçiminde de bu itinasızlık artarak devam etmiştir. Böylece, o yıllardan itibaren Erzurumlunun dışında başka Emrahların var olduğu, özellikle Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesi çevresinde teşekkül eden bazı şiiirlerin, ayrıca Karacaoğlan, Gevheri, Dertli ve Tokatlı Nuri gibi şiiirlere ait bazı manzumelerin yanlışlıkla Erzurumlu Emrah adlı esere alındığına dair kaygılar ortaya çıkmış, bu çerçevede çeşitli tartışmalar ve hatta polemikler yaşanmıştır. Bu konudaki tarizler bazı araştırmacılarda ifrat derecesinde tezahür etmiş, örneğin, Cahit Öztelli'ye Sahte Şöhret Bir Ozan Erzurumlu Emrah eserini yazdırmıştır.

İlerleyen yıllara, ortaya çıkan yeni bilgi ve belgelere rağmen 1975 yılına kadar uzayan sonraki baskılarda da şiiirlerin seçiminde herhangi bir farklılık söz konusu olmamıştır. Bunun sebebi, Eflatun Cem'in bunu gerçekleştirecek zamanı bulamayışı veya gerekli görmeyişi yahut genç yaşta kaybettiği oğlunun bir hatırası olarak kabul ettiği esere dokunmak istemeyişi ile izah edilebilir.

4. Kitapların Erzurumlu Emrah'la ilgili biyografik bilgilere yer veren bölümlerinde ve yazılarda edebiyat tarihçiliği ile hikâyecilik birbirine karışmıştır. Çünkü Eflatun Cem, büyük ölçüde halk rivayetleri, halk hikâyeleri ve şiiir metinlerinden elde ettiği çıkarımları ile bu bilgileri oluşturmuştur. Eflatun Cem'in burada yaptığı iş, tam olarak ne edebiyat tarihi ne halk edebiyatı derlemesi ne yeniden yazma ne de fakelore'dir.

5. Üniversitelerde halk bilimi araştırmalarının bir disiplin halinde yer almasıyla birlikte bilimsel yöntemlerle yapılan çeşitli araştırmalar, konuyla ilgili bazı sorunların giderilmesine katkı sağlamış, ancak problemi bütünüyle çözemiştir. Özellikle Saim Sakaoğlu'nun Ercişli Emrah'la ilgili yayımları, sorunun bir boyutunun çözülmesinde önemli bir adım olmuştur. Bugün konuyla ilgili araştırmaları sürdürenlerin önceki yayımları mutlaka görmeleri, ancak iyi bir elemeden sonra kullanmaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- A[hmet] H[alil] (1928). "Emrah'ın Kitabesi". *Halk Bilgisi Mecmuası*, cilt: 1, s.133
- Ahmet Talat (1933). *Tokatlı Nuri*. Çankırı: Çankırı Matbaası.

- Akman, Eyüp (2010). *Kastamonu Kaynaklarında Erzurumlu Emrah (Müntahabat-ı Eş'ar)*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları
- Alptekin, Ali Berat (1986). *Erzurumlu Emrah Bibliyografyası (Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Alptekin, Ali Berat (2004). *Palandöken'in Zirvesindeki Âşık Erzurumlu Emrah*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Alptekin, Ali Berat-Saim Sakaoğlu (2006). *Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21. Yüzyıllar)*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Aşkun, Vehbi Cem (1942). *Büyük Halk ve Saz Şairi Emrah/Seçme Şiirler*. Sivas: Kâmil Matbaası.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Çankırlı Ahmet Talat (1926). *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*. İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları
- Daştan, Nihangül (2012). *Eflatun Cem Güney'in Halk Bilimi İle İlgili Çalışmaları*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Feyzioğlu, Nesrin (2006). "Erzurumlu Emrah'ın Derlenmiş ve Bestelenmiş Şiirleri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:7, sayı:1, s. 257-265.
- [Fındıkoğlu], Ziyaeddin Fahri (1927). *Erzurum Şairleri*. İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası.
- [Fındıkoğlu], Ziyaeddin Fahri (1927). *Seçme Halk Şiirleri*. Ankara: İktisat Matbaası.
- Göksel, Necati Turgut (1966). *Âşık Emrah, Hayatı-Edebi Şahsiyeti ve Şiirleri*. Niğde: Tuğrul Matbaası.
- Güney, Eflatun Cem (1949). "Erzurumlu Emrah Trabzon'da Güleser'e Gönül Vermişti". *Şadırvan*, cilt: 1, sayı: 3, 15 Nisan, s. 2.
- Güney, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1950). *Erzurumlu Emrah/Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları

- [Güney, Eflatun Cem] (1949). "Erzurumlu Emrah'la Sivashlı Mahi". *Şadırvan*, cilt: 1, sayı: 5, 29 Nisan, s. 13.
- Güney, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1958). *Erzurumlu Emrah/Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi Yayınları
- Güney, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1960). *Erzurumlu Emrah /Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi Yayınları
- Güney, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1968). *Erzurumlu Emrah/Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi Yayınları
- Güney, Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1975). *Erzurumlu Emrah/Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi Yayınları
- [Güney], Eflatun Cem (1928). *Erzurumlu Emrah – Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*. Sivas: Sivas Türk Ocağı Basımevi.
- İbnülemin Mahmud Kemal (1930). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul
- [İleri] Esad (1923). *Halk Şairleri*. İstanbul: Teşebbüs Matbaası.
- Karadağ, Metin (1992). *Karşılaştırmalı-Transkripsiyonlu Erzurumlu Emrah Divanı*. Balıkesir: Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Yayınları
- Köprülü, M. Fuad (1965). *Türk Sazşairleri*. (Düzeltilme ve ilavelerle ikinci basım). Ankara: Milli Kültür Yayınları
- Köprülüzade Mehmet Fuat(1929). *XIX uncu Asır Sazşairlerinden Erzurumlu Emrah*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Mehmet Abdülaziz Erzurumi (1332). *Divan-ı Emrah*. İstanbul: Elif Matbaası.
- Oğuz, Öcal (2010). "Sözel Belleğin Tarihe tanıklığı ve Âşıkların İnanılan Biyografileri", *Milli Folklor*, cilt: 11, sayı: 87, s. 5-12
- Onay, Ahmet Talat (1996). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*. (hızl. Cemal Kur-naz). Ankara: Akçağ Yayınları
- Özarslan, Metin (2001). *Erzurum Aşıklık Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Öztelli, Cahit (1976). *Sahte Şöhret Bir Ozan Erzurumlu Emrah*. Ankara: Elif Matbaası.

- R.K.B (Derleyen) (1944). *Erzurumlu Emrah Divanı*. İstanbul: Bozkurt Kitabevi Yayınları
- Sakaoğlu, Saim (1987). *Ercişli Emrah*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- S.M.Y. (1963). *Erzurumlu Emrah Divanı*. İstanbul: Bozkurt Kitabevi Yayınları
- Ural, Orhan (1976). *Dost Elinden Gelen Turna, Erzurumlu Emrah/Hayatı-Şiirleri*. İstanbul: Hürriyet Yay.